

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Teze bakalářské práce

Význam instituce manželství v současné společnosti

Kristýna Vitásková

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Předkládaná bakalářská práce se zaměřuje na význam manželství v současné společnosti, přesněji jaký význam má tato instituce pro současné mladé muže a ženy ve věku od 20 do 31 let, jak důležitou roli představuje v jejich životě a jak je jejich názor ovlivněn náboženským vyznáním. Bakalářská práce je rozdělena do dvou hlavních částí. V první části jsou vymezeny základní pojmy a stanoven teoretický rámec práce. Nejprve je zde vysvětlen pojem instituce, jeho rozdílná pojetí a členění institucí. Následují kapitoly, které jsou zaměřeny, na instituci manželství. Nejprve je popsáno, jak je manželství chápáno různými odbornými směry. Následuje kapitola věnovaná historii a vývoji manželského svazku. Celá tato část je zakončena podkapitolou věnující se současnému stavu manželství ve společnosti. Další samostatnou kapitolou teoretické části práce tvoří pojetí manželství v katolické teologii. První úsek bakalářské práce je zakončen popisem alternativních forem partnerského soužití objevujících se v dnešní společnosti. Druhé hlavní části práce, empirickému šetření, předchází sekundární analýza dat již uskutečněných výzkumných šetření a statistických údajů, které jsou zaměřeny na instituci manželství a témata s manželstvím související. Cílem výzkumného záměru této práce bylo zjistit, jak je v dnešní společnosti manželství jako instituce vnímáno z pohledu mladých manželských párů, jaké hodnoty jsou této instituci připisovány, co pro dotazované přináší, jaký význam mu ve svém životě připisují a jak je tento subjektivní pohled ovlivněn náboženským vyznáním. Za tímto účelem bylo využito kvalitativního výzkumu, který je založený na interpretaci polostrukturovaných rozhovorů. Výsledky této práce by mohly napomoci hlubšímu pochopení povahy současného manželství a zejména významů, které má pro stanovené jedince, což by mohlo přispět k objasnění budoucího vývoje manželství demografických trendů, které jsou v posledních letech v popředí zájmu odborníků tak široké veřejnosti.

Klíčová slova: instituce, manželství, rodina, mladí dospělí, víra, věřící, katolíci, nevěřící, společnost, tradiční společnost, moderní společnost

Životní cyklus člověka je ovlivněn mnoha faktory, stejně tak jako samotný výběr partnera a pohled na ideální vztahové uspořádání. Význam v tomto ohledu hrají například společenské normy a pravidla či genetické předpoklady, které v dané společnosti fungují. Téma manželství je v dnešní době velmi diskutované, protože se zdá, že instituce manželství ztrácí na svém významu a zejména právě pro mladé lidi představuje pouze státem uznané soužití dvou lidí stvrzené úředním dokumentem. Pro současnou západní společnost, ke které se řadí i Česká republika je charakteristická pluralizace a individualizace hodnot, životních cílů a identit. Před člověkem se otevírá neomezený svět možností a individuální svobody, který sebou ale zároveň přináší nová rizika a nejistoty, které se objevují také v rodinných vztazích. Manželství už dneska není chápáno jako společenská nezbytnost pro společný život dvou lidí a rozhodnutí, zda do něj vstoupit či ne, spadá do ryze osobní volby člověka. Pro mnoho mladých lidí se stává atraktivním nesezdaný partnerský život, ať už z důvodů odmítání společenského klišé, šetření nákladů na svatbu či pochybování o samotném významu manželství pro daného jednotlivce a společnost. Dalším faktorem, který svědčí o změně v důležitosti manželství je stoupající počet dětí, které byly počaty a jsou vychovány mimo manželství v České republice. Vliv na to má především neustálý pokles sňatečnosti, který má dlouhodobý trend. Nejen snižující se míry sňatečnosti, ale i klesající stabilita manželství je tedy v současnosti aktuální celospolečenskou otázkou. Významnou úlohu při tvorbě postoje k otázce manželství a životu s partnerem hraje také náboženské vyznání. Ačkoli počet lidí hlásících se k nějakému náboženství klesá, stále tvoří věřící lidé značnou část české populace. Manželství z pohledu církve se v určitých aspektech liší od světského. Srovnání pojetí, chápání a postoje k manželství z pohledu mladých věřících a nevěřících manželských párů by mohlo pomoci přiblížit postavení manželství v dnešní společnosti a porozumění jeho povahy z méně obvyklého pohledu, než kterému se věnuje většina výzkumů a studií zaměřená na manželství.

Cíl práce a metodika

Obecným cílem bakalářské práce je zjistit, jaký význam má instituce manželství v současné společnosti. Přesněji, co instituce manželství znamená a jak je manželství vnímáno mladými muži a ženami ve věku od 20 do 31 let, kteří tvoří manželské páry a zda a jak jsou postoje k instituci manželství ovlivněny náboženským přesvědčením.

Dílčím cílem je tedy zjištění smyslu a postavení instituce manželství v dnešní společnosti, jejích výhod a nevýhod i důvodů, proč do manželství vstoupit z pohledu mladých dospělých bez náboženského vyznání ve srovnání s mladými dospělými hlásícími se k Římskokatolické církvi.

Empirická část práce se zaměřuje na výpovědi dotazovaných a jejich názory na problematiku instituce manželství u dvou populací a to osob bez náboženského vyznání a osob s náboženským vyznáním a to přesněji katolíky.

Výzkumné šetření bylo provedeno pomocí kvalitativního přístupu. Tento přístup se používá především v případě, kdy je práce zaměřena na pochopení a porozumění zvolenému jevu. Jeho výhodou je získání podrobných, hloubkových výpovědí, které se zkoumají v přirozeném prostředí, kde za přítomnosti stále nových teorií a hypotéz dochází k porovnávání případů, sledování jejich vývoje a zkoumání příslušných procesů. Naopak nevýhodou může být malá reliabilita a oproti kvantitativní analýze nelze v kvalitativním výzkumu zobecňovat na celou populaci

Pro zjištění dat k analýze postojů o manželství byla zvolena technika polostrukturovaného rozhovoru. Tato technika spočívá v tom, že výzkumník má předem připravené otázky týkající se tématu výzkumu. Tyto otázky představují pro výzkumníka jakési „zázemi“ a zároveň mohou být následně doplňovány o další otázky, které přirozeně vyplynou z dialogu s dotazovaným. Rozhovory byly vedeny s 12 dotazovanými ve věku od 20 do 31 let, kteří již uzavřeli manželství, mezi nimiž jsou zastoupeny rovnoměrně obě pohlaví, dotazovaní jsou buďto bez náboženského vyznání nebo se hlásí ke katolické víře a splňují kritéria, která byla stanovena pro výběr vhodných dotazovaných. Informace z rozhovorů představovaly data výzkumného šetření a byly nejprve zaznamenány ve formě audionahrávky na diktafon a poté přepsány pomocí doslovné transkripce pro následnou analýzu. Jelikož se jedná o kvalitativní výzkum a data v něm získaná mají tedy kvalitativní charakter, byla k jejich vyhodnocení využita kvalitativní analýza textu pomocí kódování, vytváření kategorií a poté určování vlastností jednotlivých kategorií.

Výsledky a závěry výzkumného šetření

Z provedeného výzkumu bylo zjištěno, že manželství v životě dotazovaných mladých dospělých hraje významnou roli a je jedním z důležitých mezníků jejich životní cesty. Tento výsledek, tak vybočuje z čím dál více se rozšiřujícího přesvědčení o všeobecném úpadku manželství a krizi rodiny. Oslabování významu manželství částečně potvrzují faktory, jako je snižující se míra sňatečnosti, zvyšující se počet rozvodů a upozadování sňatku v životních plánech jedinců, jak bylo popsáno v sekundární analýze dat. Z výzkumů uvedených v sekundární analýze dat ovšem vyplývá, že manželství i přes velkou toleranci k nesezdaným soužitím, stále zůstává v představách lidí jako vhodná forma vztahu pro jejich život a plánují jej uzavřít. Přesto z pohledu všech dotazovaných mužů i žen má manželství v dnešní společnosti

horší postavení než tomu bylo v dřívějších letech a dochází často k znehodnocování jeho hodnoty pouze na právní akt, obyčejnou formalitu. Hlavním problémem v pojetí manželství z pohledu věřících je ztráta hlubšího významu manželství. Pro současný sociální systém je charakteristické zaměření na užitek a materiální statky. Manželství sebou již nepřináší citelné finanční zvýhodnění, jako tomu bylo například v době socialismu, ve srovnání s nesezdaným soužitím. Samo o sobě neposkytuje ani materiální přínos. Jeho hodnota spočívá především v rovině nemateriální, emoční a citové. Tyto atributy nemusí být ovšem v současnosti pro řadu lidí dostatečně atraktivní. Názor dotazovaných k postavení manželství byl v obou sledovaných skupinách shodný. Dle jejich mínění dnes manželství ztrácí na významu a důležitosti, ale nelze tento postoj generalizovat na celou společnost. Velmi záleží na konkrétním jedinci, jeho žebříčku hodnot, postojů a tím i vytvoření pohledu na instituci manželství.

Na základě provedené analýzy kvalitativně získaných dat vyšlo najevo, že hlavním smyslem manželství je založení rodiny a následná výchova dětí, pevnější spojení partnerů, díky kterému je komplikovanější ze vztahu odejít a jasné vymezení vztahu pro okolní svět. S tím souvisí změna sociálního statusu, která je s manželstvím spojená. Tyto názory se objevily v obou dotazovaných skupinách a neprojevil se u nich žádný vliv náboženského vyznání. Díky zjištění smyslu manželství mladými manželskými páry lze instituci manželství přiřadit k některému z typů institucí podle Lawlesse (Lawlesse, 1996, viz Klasifikace institucí, str. 18 bakalářské práce). Podle zaměření manželství především na péči o potomstvo, výchovu a předávání kulturního dědictví se instituce manželství v pojetí mladých dospělých řadí k typu rodinné, výchovné a vzdělávací instituce.

Realizovaný výzkum ukázal, že manželství z hlediska funkčnosti slouží především k zakotvení vztahu, organizovanosti sociálního uspořádání společnosti a vytvoření přívětivého prostředí pro děti. Z pohledu naplňování potřeb poskytuje vzájemnou péči a pocit sounáležitosti s druhou osobou. Díky tomu dochází k naplnění touhy sociální jistoty a uznání. Manželé se dále v manželství vzájemně motivují, podněcují a inspirují a tím se naplňuje další potřeba, kterou je seberealizace. Z analyzovaných dat bylo tak možné sledovat, kdy z pohledu dotazovaných manželství přestává plnit svou funkci. Je to v případě nalezení nového partnera, nevěry a odcizení partnerů, které vede k nespokojenému společnému životu. Jako nejpodstatnější důvody byly zjištěny fyzické násilí nebo drastická změna charakterových vlastností partnera spojená například s nějakou závislostí. V tomto ohledu se ve výzkumu projevil rozdíl mezi nevěřícími a věřícími dotazovanými. Příčiny rozchodu u věřících jsou stanoveny primárně církevním právem, ve kterém jsou jasně určené situace, kdy může dojít k odluce nebo zrušení

manželství. Mezi relevantní důvody u věřících nepatří například ztráta vzájemného porozumění s manželem, která je nejčastěji uváděna při rozvodech světských manželství.

Dalším poznatkem plynoucím z výzkumu byly hlavní faktory, které ovlivňují postoj k manželství. Jsou jimi zkušenosti z primární rodiny, náboženství, důvěra v partnera a společný vztah a vlastní pohled na manželství. Jak se ukázalo v analýze, nejvýznamnější vliv má náboženství.

Největším rozdílem, který vyplynul ze srovnání pojetí církevního a světského je transcendentní povaha církevního manželství spojená s duchovním významem manželského svazku. Oproti tomu světský sňatek je chápán jako pouhý obřad. Manželství je dnes významné především stabilním prostředím vhodným pro východu dětí. Dále poskytuje i řadu jiných funkcí, jako stabilizace vztahu nebo naplňování potřeby uznání, sociální jistoty a seberealizace. Nelze tedy tvrdit, že by se dalo manželství považovat za překonanou instituci bez významu.

Vybrané zdroje

FIALOVÁ, Ludmila a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 163 s. ISBN 80-85850-87-7.

GIDDEN, Anthony. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2000. 595 s. přeložil Jan Jařab. ISBN 80-7203-124-4.

FINCHAM, F. D., BEACH, S. R. H. Marriage in the New Millennium: Is there a Place for Social Cognition in Marital Research? *Journal of Social and Personal Relationships*, 16, 685. 1999. (databáze Sage)

CHALOUPKOVÁ, Jana. ŠALAMOUNOVÁ, Petra. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004. 60 s. ISBN 80-7330-62-1.

CHMELAŘOVÁ, Hana. *Proměny současného manželství*. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, katedra psychologie, 2010.

KASPER, Walter. *Teologie křesťanského manželství*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1997. 110 s. ISBN 80-85959-28-3.

KAŠNÝ, Jiří. *Manželství očima kanonického práva*. Teologické Texty 2001, č. 5.

LAUN, Andreas. *Láska a partnerství z pohledu katolické církve*. 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1994. 78 s. ISBN: bc.

LINHART, Jiří. PETRUŠEK, Miloslav a kol. *Velký sociologický slovník* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

MOŽNÝ, Ivo, RABUŠIC, Ladislav. „Česká rodina, sňatkový trh a reprodukční klima.“ Pp. 92-110 in Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998. Praha: Academia, 1999.

NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, 2006. 215 s. ISBN 80-85929-83-X.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.